

Людвиг СЕЛИМСКИ (Катовице, Полша)

**ФАМИЛНИ ИМЕНА ОТ НАЗВАНИЯ ЗА ЛИЦА
СПОРЕД ДУШЕВНИ ОСОБЕНОСТИ**

**SURNAMES DERIVED FROM NAMES OF PERSONS AC-
CORDING TO MENTAL PECULIARITIES**

Summary

The article proposes an analysis of 80 surnames which are based on the phonetic variants of 33 common nouns meaning mental characteristics of people (24 negative and 9 positive). 31 of these common nouns are borrowed from Turkish language, and only two – from other languages: Romanian (гурман) and Russian (мужик). 17 of them are not recorded as lexical borrowings in Bulgarian language.

*A part of the stems of the examined surnames are not motivated from word formation point of view so on the soil of the Bulgarian language, as well as of the Turkish. However the prevailing part of stems is formed from the Turkish verb bases. And the third part of them shows formative motivation or at least formative divisibility also in Bulgarian language. This applies especially to those bases, which are formed using the Turkish suffix li/ lu (> Bulg. люя, that shows possession of anything, of a distinctive feature) and siz/-suz (> Bulg. сиз, сюз, expressing lack, want of something), as in the examples **utlu** (> Bulg. *утлюя 'chaste') and the opposite **utsuz** (> Bulg. *уцюз 'shameless').*

Several basic common nouns indicate psychic traits of man through their figuratively, as for instance: the name of a person (мужик: 'Russian peasant' 'recluse, a savage'), an animal/bird (чайлак 'hawk' 'youngster mug'), or a technical device (*чакалдак: 'clapper; ratchet' 'chatter, gasser').

The great difference between the total number of the surnames (80) and the motivating them 33 common nouns is partly explained by compe-

tition between suf. cku and suf. oв/ ев (and their variants) and, especially – with different sound changes, which have undergone these names.

Keywords: *surname, common noun, word formation structure, suffix, stem.*

В настоящия принос се разглеждат фамилни имена, които първоначално са били нарицателни названия за лица, получени като епитети/характеристики според техни вътрешни черти, според особености на характера, който е бил възприеман като особен, отличителен белег. Впоследствие тези названия са поели функцията на фамилни имена.

Анализираните имена и данните за хронологията им на поява, честота и ареал на разпространение са ексцерпирани главно от корпуса на Компютърния архив при Центъра за българска ономастика „Проф. Николай Ковачев“ при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ (съкр.: „КА“). Те са съобразявани и с достъпните ни досегашни изследвания от тази област, а преди всичко с Речника на Ст. Илчев (1969).

Както и в предишните ни публикация от този род, смятани за градиво към подготвяния в сътрудничество с доц. д-р М. Ангелова-Атанасова нов речник на фамилните имена в България, за анализ се привличат фамилни имена, които са неясни за широките обществени кръгове, както най-често и за самите носители, а в отделни случаи са спорни, трудни за анализ и поради това оставени у Ст. Илчев или/и у други изследвачи без опит за тълкуване или получили неприемливи според мене обяснения за техния словообразователен строеж и първоначално значение.

Вътрешните качества, които са главният смислов елемент в семантичния строеж на мотивиращите основи на разглежданите фамилни имена, се разделят на отрицателни, заслужили обществено порицание или присмех, и положителни. Отделните антропонимични единици се анализират по азбучния ред на възстановяваните основи, приведени в отделни случаи в нормализирания им облик, като се започва от основите, означаващи отрицателни качества (I. 1–24), следвани от основите за положителни качества

(Ш. 24–33). При повече имена от една и съща основа се прилага вътрешна номерация на разглежданите единици, която се определя от установяваните мотивационни отношения между отделните варианти. За разлика от повечето предишни приноси в тази област, тук преди анализа се привежда пълната информация според „КА” – относно годината, в която се появява даденото ФИ, географското му разпространение и честотата му на срещане в четирите основни района и бившите окръзи – така, както си представяме началната част на изложението при всяко ФИ и при всеки негов „вариант” в приготвяния речник. Понятието „вариант” е релевантно само при научния анализ на името. Защото при не един случай може да се спори за това, дали имаме работа с вариант на ФИ или става въпрос за ФИ от съвсем друга основа. А да не забравяме, че понякога под една и съща звукова форма могат да се явяват фамилни имена с различно първоначално значение на мотивиращите основи, т.е. да имаме пример за явлението омонимия (евентуално омофония, особено ако нямаме данни за мястото на ударението). Докато в службата за гражданско състояние, в администрацията, полицията и т.н. „на почит” е всяка отделна буква – и най-малкото различие между две уж почти еднакви фамилни имена е важна причина те да бъдат считани за идентификации на различни лица. Отделно нещо е интересуваният ни не само тук научен проблем доколко, как, защо и пр. и пр. те са различни или – обратно – идентични.

I. Фамилни имена от основи, означаващи отрицателни качества

1. *айкъръ ‘който се противопоставя’

1.1. **Айкариев(а)** – 1921 г., **2** (1 ж, 1 м); **СЗ 2**: Пл 2. Среца се в с. Гулянци (Ник). То е от прозвище според особености на характера **Айкаръ(та)*, от диал. *айкаръ*, заето от тур. *aykırı* ‘противоречив’, срв. и значенията ‘противен, обратен, opak; противоречащ, влизащ в противоречие’ (АкТБР). Срв. *Айкърров* (1.2).

1.2. **Айкърров(а)** – 1925 г., **4** (2 ж, 2 м); **СИ 4**: Тщ 4. От диал. *айкъръ*, както *Айкариев* (1.1). В този случай обаче наставката *-ов* е била прибавена към основата *айкъръ, при което крайната

гласна -ъ, третирана като българско окончание, е отпаднала, за разлика от *Айкариев* (1.1), където крайната гласна се запазва (суф. -ев при *Айкариев* е присъединен по начин, който е характерен за аглутинативните езици).

1.3. **Айкарлов(а)** – 1921 г., **2** (1 ж, 1 м); **ЮЗ** 2: Пд 2. На базата на прозвище **Айкарлъ*, с елизия от **айкарълъ*, което е от диал. *айкаръ*, разширено с наст. -лъ (< тур. -li). И в този случай наставката -ов е прибавена към основата **айкарлъ*, при което крайната гласна -ъ, третирана като българско окончание, е отпаднала.

2. **алаик* ‘капризен и недоволен човек’

2.1. **Алайков(а)** – 1907 г., **34** (18 ж, 16 м); **ЮЗ** 34: Кд 23, Пд 1, Сфг 10. Извеждането му Илчев 45 „от прякор *Алайко* ‘който все търси дружина’ (тур. *alayı*) или от диал. *алайка* ‘слугиня, придружница’ (от тур.)” не е убедително. Според мене то се основава на прозвище от тур. *ağlayık* ‘капризен и недоволен човек’, с консонантизация на *и* (> *й*) в позиция след гласна.

3. *арсъз(ин)* ‘безсрамник; нахалник’

Арсъзов(а) – 1906 г., **17** (8 ж, 9 м); **ЮИ** 11: Сл 5, Яб 6; **СЗ** 6: Вд 6. От диал. рядко *арсъз(ин)* ‘безсрамник’, от ар.-тур. съществ. *arsız* (разг.) ‘безсрамник, простак; нахалник’, образувано от ар.-тур. -ar ‘срам’ и тур. суфикс *sız* ‘без’ – различно от тур. *hırsız* ‘крадец, обирджия’. Сrv. *Арлийски* (25).

4. **аяр* ‘измамник, мошеник, хитрец’

Аяров(а) – 1906 г., **103** (48 ж, 55 м); **ЮИ** 4: СтЗ 4; **СИ** 9: Вн 3, ВТ 3, Рз 3; **СЗ** 17: Вд 4, Лч 1, Пл 12; **ЮЗ** 73: Пз 59, Пд 7, Сфг 4, Сф 3. Според Илчев 56, „от ар.-тур. *ayar* ‘точност (на часовник, теглилка)’”, което от смислово гледище не е подходящо. Според мене в основата му е залегнало ар.-тур. остар. *ayuar* ‘измамник, мошеник, хитрец’.

5. **гурман* ‘лакомник’

5.1. **Гурманов(а)** – 1905 г., **68** (32 ж, 36 м); **ЮИ** 39: Бс 14, СтЗ 1, Хс 9, Яб 15; **СИ** 8: Вн 4, ВТ 4; **ЮЗ** 20: Бл 2, Пд 13, См 2, Сфг 3; Чужб 1. Илчев 146 го обосновава с прякора **Гурманя**, Пл (Възраждането), оставен без анализ. Сrv. макед. *гурман*, с помощта на което се тълкува тур. *jejiuja* ‘човек со добар апетит’ (Яшар-Нас-

тева 2001: 89), срв. също *гурман* ‘*gurman*, ješnik, sladokusac’ (PMJ 1: 123), както и сх. *гурман*, *гурмана* ‘чревоугодник’ и рум. *gurtand* ‘лакомник’, все от фр. *gourmand* също.

5.2 **Гурмански(а)** – 1905 г., **21** (12 ж, 9 м); **СЗ** 21: Пл 21. С наст. -ски, паралелно на *Гурманов* или от РодИ **Гурмани(те)* от същата основа, както *Гурманов* (5.1).

5.3. **Горманов(а)** – 1973 г., **3** (2 ж, 1 м); **ЮЗ** 3: Кд 1, См 2. С хиперкоректно/правописно *о* (на мястото на *у) вм. *Гурманов* (5.1).

5.4. **Гормански(а)** – 1910 г., **11** (5 ж, 6 м); **СЗ** 10: Пл 10; **ЮЗ** 1: Сфг 1. Подобно на *Горманов* (5.3), с *о* вм. *у поради свръхстарателен изговор/правопис, вариант на *Гурмански* (5.2).

6. ***далкъран** ‘силен вятър, обл. буран’, ‘който чупи клони’

6.1. **Далкаранов(а)** – 1918 г., **21** (12 ж, 9 м); **ЮИ** 20: Бс 11, Хс 9; **СИ** 1: Рз 1. Илчев 154 не го анализира. Неприемливо е извеждането „от *далкаранлък* – най-горещото време, около обяд” (Расиев 2005: 43). В основата на тази фамилия е залегнало простореч. тур. *-dalkıran* ‘силен вятър, обл. буран’. В българската форма компонентът *-каран* е с хиперкоректно *а* в първата сричка (може би само правописно). Туркологът Г. Гълъбов привежда въпросния прякор като пример за сложно име, съставено от съществително и причастие: „*Dalkıran* (прякор на лице) от *dal* ‘клон’ и *kəran* ‘който чупи, троши’” (Гълъбов 1957: 55).

6.2. **Далкранов(а)** – 1946 г., **5** (4 ж, 1 м); **СИ** 2: Рс 2; **СЗ** 3: Пл 3. То е с елизия на неакцентираната гласна *ъ* (правописно *а*) от втората сричка от *Далкаранов* (6.1).

6.3. **Дълкаранов** – 1976 г., **1** (1 м); **ЮЗ** 1: Кд 1. С редукция на неудареното *а (> *ъ*) от *Далкаранов* (6.1).

7. **куцуз** ‘който носи нещастие, неуспех’

7.1. **Куцузов(а)** – 1907 г., **4** (2 ж, 2 м); **СИ** 2: ВТ 2; **СЗ** 2: Пл 2. От *куцуз*, с *ц* от контракция (сливане в едно) на *т* и *с* (*ц* < *тс) от диал. *кутсұз* ‘който не успява; нещастен; който носи нещастие, неуспех’, заето от тур. *kutsuz* ‘без щастие; злощастен, злочест’ (БЕР 3: 161, 167), срв. противоположното по значение *Кутлийск-* (27.1)

7.2. **Коцузова** – 1916 г., **1** (1 ж); **СИ** 1: ВТ 1. С хиперкоректно *о*, може би само правописно, вм. *у от *Куцузов* (7.1), а противоположно по значение на *Котлийск-* (27.2).

8. *мазакчѝя (< *мезатчѝя) ‘мошеник, измамник’

Мазакчиев – 1952 г., **1** (1 м); **ЮИ** 1: Бс 1. Относно основата срв. тур. *mızıkçı* ‘мошеник, измамник’, с хиперкоректно (може би само правописно) *а* вм. *ъ* като субституция за тур. *и*, или *mezatçı* ‘търговски посредник’ (с вокална хармония $e - a > a - a$ и **тч > кч*).

9. мах(а)наджѝя ‘капризен, придирчив’

9.1. **Маханджиев(а)** – 1927 г., **2** (1 ж, 1 м); **ЮИ** 2: Сл 1, Хс 1. От прякор според особеност на характера, диал. *маханджия* ‘капризен, придирчив’, с наст. *-джия* от диал. *махана* ‘недостатък’, от пер.-тур. диал. *tah(a)na*, книжовно (от перс.) *behane* ‘предлог, мотив, повод’. За други варианти и разпространението им вж. БЕР (3: 693). Срв. *Махнаджиев* (9.3).

9.2. **Маханджийски(а)** – 1912 г., **8** (4 ж, 4 м); **ЮЗ** 8: Пз 5, Пд 1, Сф 2. С наставка *-ски* вм. *-ов*, паралелно на *Маханджиев* (9.1).

9.3. **Махнаджиев(а)** – 1912 г., **3** (2 ж, 1 м); **СИ** 3: Рз 1, Тщ 2. От същия прякор, както *Маханджиев* (9.1), но от варианта *махна* на основата *маханâ* (с елизия на гласната в средната сричка, която обуславя запазването на крайната гласна *а* на основата пред наст. *-джия*).

10. мужѝк ‘саможив човек, дивак’

Мужиков(а) – 1896 г., **11** (7 ж, 4 м); **ЮИ** 3: СтЗ 3; **ЮЗ** 8: Пд 8. Илчев 346, Калофер, Пд, го извежда „от прякора *Мужѝк* ‘руски селянин’”, а относно мотивировката му срв. *мужѝк* ‘мужичав човек, саможивщина, дивяк’ (Геров 6: 212). Мнението на Б. Цонев (1904: 253), че то е може би заемка от рус. *мужѝк*, според БЕР (4: 304) е „малко вероятно”. За преосмислянето в българския език и „влошаването” на значението на *мужѝк* – руско и по основа и по умалителна наставка *-ик* – се намира добър паралел в румънски, срв. рум. ФИ *Miјis*, от *tuјis*, вариант на *toјis* ‘дебелак, простак; груб, дебелашки, просташки’ (Jordan 1983: 319), с няколко производни, също заемка от рус. *мужѝк* (DLRM 511, 520).

11. *ору/*уру (*урѝя) ‘крадец, обирджия’

11.1. **Оруев** – 1941 г., **2** (2 м); **СИ** 2: Тщ 2. От прякор според нравствена черта, на базата на тур. *oğru* ‘крадец’ (*uğru* остар. ‘крадец, обирджия’, по АкТБР 1414), в турски език синоним на *hırsız*, от чийто български вариант *хърсъз* е **ФИ Харсъзов** (Илчев 518).

11.2. **Уруев** – 1983 г., **1** (1 м); **СИ** 1: Рз 1. С редукция на началното *о (> у) от *Оруев* (11.1).

12. *салак ‘тъпоумен’

Салаков(а) – 1915 г., **51** (27 ж, 24 м); **ЮИ** 25: Бс 6, Кж 1, Сл 1, СтЗ 6, Хс 2, Яб 9; **СИ** 11: Рз 1, Рс 10; **СЗ** 1: Вд 1; **ЮЗ** 14: Бл 1, Пд 2, См 8, Сфг 3. От тур. *salak*, *-ği* ‘смахнат, пернат, глупав’ (ТБР 474), ‘тъп, тъпоумен’ (АкТБР 1130).

13. самут ‘необщителен; несговорчив човек’

Самутов(а) – 1923 г., **2** (1 ж, 1 м); **ЮЗ** 2: Сфг 2. Срв. диал. *самут* ‘мълчалив, тих, необщителен, стеснителен човек’ (Снежина, Пров), ‘глупак’ (Ивански, Ш), прилаг. неизм. ‘мълчалив, затворен’ (Мартен, Рс), *смѝуть* ‘несговорчив човек’ (Върбица, Пресл), от тур. *samût* ‘който малко говори; мълчаливец, необщителен човек’, което е от ар. *sāmūt*, също (БЕР 6: 474), без съответствия в другите балкански езици. В този случай не става ясно с кое от отбелязаните значения трябва да се свързва прякорът, залегнал в основата на тази рядка фамилия.

14. сапѝк ‘налудничав, ненормален’

Сапуков(а) – 1934 г., **2** (1 ж, 1 м); **ЮИ** 2: Хс 2. От прякор според душевни особености, от *сапѝк*, *сѝпѝк* ‘човек, който има ненормални прояви’ (Хс), от тур. *sarık* ‘налудничав, полудял, ненормален’, познато и като *сапѝк*, *сѝпѝк* ‘недодялан човек’ (Крушево, Пд), (срв. БЕР 6: 493; 7: 673).

15. *сьойлемѝз ‘темерут, мълчаливец’

15.1. **Сюлеймезов(а)** – 1904 г., **43** (19 ж, 24 м); **ЮИ** 10: Бс 7, Сл 1, СтЗ 2; **СИ** 2: Дч 1, Ш 1; **СЗ** 1: Лч 1; **ЮЗ** 30: Бл 6, Пд 1, См 21, Сфг 2. От прякор на базата на тур. *söylemez* ‘мълчалив; който не обича да говори’, с редукция и метатеза (**сьойле-* > *сюлей-*), подобно на *Сюлемезов* (Илчев 473), което е с елизия на *й*.

15.2. **Селемезов(а)** – 1934 г., **8** (4 ж, 4 м); **СИ 6**: Вн 2, Рс 4; **ЮЗ 2**: Пд 1, См 1. С делабиализация и последвало обнижение на учленението на гласната от първата сричка (*сю-* > *си-* > *се-*) и елизия на *й* от *Сюлеймезов* (15.1).

15.3. **Сулемезов(а)** – 1943 г., **3** (1 ж, 2 м); **ЮЗ 3**: Бл 3. С редуция и депалатализация (*сьой-* > *суй-*) и елизия на *й* от **сьойлемез* (< *söylemez*).

16. *утсуз(ин) ‘безсрамен, безочлив’

*Уцүзов(а) (записано *Уцзов*) – 1930 г., **9** (6 ж, 3 м); **ЮЗ 9**: Бл 9. Възстановяването тук като ***Уцүзов(а)**, от или вместо *Уцзов*, което по всяка вероятност в нашия корпус („КА”) е записано погрешно, с пропусната буква *у*, вм. **Уцзов*, което пък е фонетичен запис – с преградно-проходна *ц*, получена от сливането на двете отделни фонем *т* и *с* (**тс*), т. е. вместо **Утсузов*, за което срв. *Куцзов* (7.1), от същия словообразователен тип (с наст. **-суз/-суз*). То се базира върху тур. *utsuz* ‘безсрамен, безочлив’, с наст. *-суз* (за липса на назовавания признак или субстанция) от същото *ит* ‘срам’, което виждаме при смислово противоположното *Утлиев* (31.1).

17. хазърджия ‘готован, харамоедец’

Хазърджиев – 1919 г., **3** (3 м); **ЮИ 3**: Бс 3. То е от прякор на базата на *хазърджия* ‘който чака на готово; готован, трънтор, трънтей, харамохлебец, харамоедец, нехрьо’ (Геров 5: 480). Възможно е тъкмо с това значение на *хазърджия* да е бил назван предшественикът на тримата носители на тази фамилия в окръг Бс, но трябва да се има пред вид и това, че *хазърджия* е и название на лице според професионално занятие: срв. тур. *hazırcı* ‘1. търговец, продавач на готови дрехи. 2. готован’, образувано с наст. *-сі* от *hazır* ‘(за дрехи) готов, конфекция’.

18. *хайлѐз (< *хайлазин*)

Освен отбелязаните у Илчев 516 *Хайлазов* (40 пъти) и *Хайлязов* (4 пъти), „от *хайлазин* ‘безделник, ленивец’ (тур. *haylaz*)”, в „КА” се срещат още 3 варианта:

18.1. **Хайлазки(а)** – 1912 г., **6** (4 ж, 2 м); **СЗ 4**: Вц 2, Мт 2; **ЮЗ 2**: Сфг 2. С наст. *-ски* вм. *-ов*, паралелно на *Хайлазов* (Илчев 516).

18.2. **Хайласки(а)** – 1911 г., **3** (2 ж, 1 м); **СЗ** 3: Мт 3. Правописен вариант на *Хайлазки* (18.1), с обеззвучаване на *з* (> *с*).

18.3. **Хайлезов(а)** – 1913 г., **14** (7 ж, 7 м); **СЗ** 7: Вд 7; **ЮЗ** 7: Кд 5, Пд 2. То е екав вариант на *Хайлязов* (Илчев 516), с характерно за западните говори *е* срещу *я* в източните, което се отбелязва и в заемки.

19. чайл̀ак ‘младок, аджамия’

19.1. **Чайлакова** – 1945 г., **1** (1 ж); **ЮИ** 1: Хс 1. От прякор на базата на тур. *çaylak* ‘ястреб’ / ‘вид орел (*Milvus migrans*)’, с друго значение *прен.* ‘новак, младок, обл. аджамия’ (АкТБР 270).

19.2. **Чайляков(а)** – 1917 г., **10** (7 ж, 3 м); **ЮИ** 6: Бс 1, СтЗ 5; **СИ** 4: Дч 4. От същия прякор, както и *Чайлаков* (19.1), но с палатализирана съгласна *л* в позиция след *й* (*-йл->-йл’*).

20. *чакъл̀дак ‘дърдорко; кречетало’

Чакалдаков(а) – 1922 г., **2** (1 ж, 1 м); **ЮИ** 2: Бс 1, Хс 1. От прякор на прекалено приказлив човек, на когото „езикът му меле като *чакълдак*” (Геров 6: 324), т. е. на базата на *чакълдак* ‘кречеталка на воденица’, от тур. *çakıldak* също.

21. чандър ‘неопитомен, див’

21.1. **Чандъров(а)** – 1907 г., **91** (37 ж, 54 м); **ЮЗ** 91: Пз 1, См 88, Сфг 2. От тур. *çandır* просторечно ‘неопитомен, див’ (АкТБР 262). Възможно е извеждане и от СелИ *Чандър* (от 1934 г. Светулка, Кж).

21.2. **Чандрев(а)** – 1902 г., **35** (15 ж, 20 м); **СЗ** 2: Мт 2; **ЮЗ** 33: Бл 20, Сфг 13. От същия прякор, както и *Чандъров* (21.1), но с третиране на *ъ* като подвижна гласна в съседство с *р*.

22. шей̀рет(ин) ‘зъл, лош; непокорен и пр.’

То е от ар.-тур. *şirret* ‘1. зъл, лош; сърдит, сприхав. 2. непокорен, непослушен, недисциплиниран’, явяващо се в 16–17 варианта като основа на фамилни имена. Представяното тук като основно *шейрет(ин)*, както е отбелязано в някои лексикографски източници, срв. напр. *шейретин* (Геров 5: 575), е получено в резултат от няколко промени. То е с обнижена артикулация на *и* (> *е*), от по-автентичното *шийретин* ‘дявол, дяволит, хитър, лукав’, което е без тая промяна (Геров 6: 580), а по-нататък – с преглас на *е* (>

а) в позиция след *ш*, както в диал. *шалтè* вм. *шелтè/шилтè* от тур. *şilte* (Геров 5: 573; РРОДД 571, 575), а и в *шардèн* ‘втори стомах у преживно животно’ (в Брестник и Белащица, Пд, срв. Стойчев 1983: 350) вм. *шердèн* (в А), *ширген*, *шурден* (Геров 5: 587; 6: 331), от тур. *şirden*. По-рядката или единична промяна *pp* > *йр* се представя като разподобяване. В някои диалекти тя е могла да протече през междинния етап на групата *-*xp*- (-*pp*-> *-*xp*-> *йр*-), ако можем да смятаме *x* в *Шехретска* (22.12) за следа от такъв един етап, а не за следствие от свръхстарателна артикулация на фона на обичайната замяна (субституция) на *x* (в позиция след гласна) с *й*. Промяната *-pp*-> *йр*- се намира в определена връзка и с мекото учленяване на *p* в позиция след *и* или след *e* (< *и*) още на турска езикова/диалектна почва. За пълнота на материала се привеждат и трите варианта, които се намират у Илчев, правилно обяснени, а 17-ият вариант (22.17) се дължи на правописна/печатна грешка.

22.1. **Шайретов** – 1946 г., 2 (2 м); ЮИ 2: Сл 2. То е с преглас *ше->ша-* от *Шейретов* (22.6).

22.2. **Шаредова** – 1946 г., 1 (1 ж); ЮЗ 1: Сфг 1. То е с преглас (**ше->ша-*) от *Шередов* (22.8).

22.3. **Шейредов(а)** – 1890 г., 24 (13 ж, 11 м); ЮИ 17: Сл 11, Хс 6; ЮЗ 7: Пд 7. Илчев 554, Сл, 1920, го смята „разновидност на *Шейретов*” (22.6). То е с озвучено крайно *д* на основата, подобно на паралелизма *-т // -д*, очевиден напр. в *Десподов* покрай *Деспотов*, от *деспот* (Илчев 162).

22.4. **Шейредска** – 1959 г., 1 (1 ж); ЮЗ 1: Пд 1. Паралелно на *Шейредов* (22.3), с наставка *-ски* вм. *-ов*, или по-скоро на *Шейретски* от същия ареал (22.7), с правописно свръхстарателно *д* вместо правилното *т*.

22.5. **Шейретева** – 1926 г., 1 (1 ж); ЮЗ 1: Пд 1. Паралелно на *Шейретов* (22.6), с преглас на гласната *о* на суфикс *-ов* (>*ев*), обусловен от мекостта на крайната съгласна *т* на основата, предхождана от предна гласна (мекостта може да е от турския първообраз на думата).

22.6. **Шейретов(а)** – 1895 г., 166 (87 ж, 79 м); ЮИ 30: Бс 20, Сл 6, СтЗ 1, Хс 3; СИ 4: Вн 3, Дч 1; СЗ 52: Лч 46, Пл 6; ЮЗ 80: Бл 1,

Пз 4, Пд 38, Сфг 37. Илчев 554, Троян, го извежда правилно „от *шейрётин* ‘хитрец, лукав човек’ (от ар.-тур. *şirret*)”, което прилага и Ковачев (1999: 66).

22.7. **Шейретски(а)** – 1905 г., **44** (22 ж, 22 м); **СИ** 1: ВТ 1; **ЮЗ** 43: Пк 3, Пд 40. Паралелно на *Шейретов* (22.6), с наставка *-ски* вм. *-ов*, или от РодИ или махала **Шейрети(те)*.

22.8. **Шередов(а)** – 1908 г., **31** (19 ж, 12 м); **ЮИ** 30: Бс 1, СтЗ 11, Хс 18; **СИ** 1: Гб 1. От *Шейредов* (22.3), също известно в Хс, с елизия на *-й-*.

22.9. **Шерейдов** – 1914 г., **1** (1 м); **ЮИ** 1: Хс 1. Вероятно от *Шейредов* (22.3), също известно в Хс, с метатеза (*-ейре->-ерей-*), или – като единично – може и да е плод на правописна/печатна грешка.

22.10. **Шеретова** – 1936 г., **3** (3 ж); **ЮИ** 1: СтЗ 1; **СИ** 1: Дч 1; **ЮЗ** 1: Пд 1. С елизия на *-й-* от *Шейретов* (22.6).

22.11. **Шеретски(а)** – 1899 г., **20** (10 ж, 10 м); **СЗ** 20: Мт 20. С по-често срещаната в западната част на страната наставка *-ски* вм. *-ов*, паралелно на *Шеретов-* (22.10).

22.12. **Шехретска** – 1901 г., **1** (1 ж); **СЗ** 1: Вц 1. Както смята Илчев 555, Вц, „вм. *Шейретов*” (22.6), с по-често срещаната на запад наставка *-ски*. По-горе (22) беше изразено и предположението, че *х* е може би не поради свръхстарателност (вм. *й*), а следа от преходен етап **-хр-* на промяната *-рр->*-хр->-йр-*.

22.13. **Шийредов(а)** – 1915 г., **7** (4 ж, 3 м); **СИ** 7: ВТ 7. От *Шийретов* (22.14), с озвучаване на крайната съгласна на основата *-т-* (*>-д-*).

22.14. **Шийретов(а)** – 1916 г., **7** (4 ж, 3 м); **ЮИ** 5: Бс 5; **СЗ** 2: Лч 2. От основното **иийрёт*, най-близко до изходното тур. *şirret*, от което се различава само по промяната *-рр->-йр-* (22).

22.15. **Ширедов** – 1945 г., **1** (1 м); **ЮИ** 1: Хс 1. От *Шийредов* (22.13), с елизия на полугласната *-й-*.

22.16. **Ширетов(а)** – 1932 г., **4** (3 ж, 1 м); **ЮЗ** 4: Бл 1, Пз 3. С елизия на *-й-* от *Шийретов* (22.14). Едва ли с опростяване на **рр > р* направо от **ишпрет* (от ар.-тур. *şirret*) *> *ишрет*.

22.17. *Шийрегова – 1929 г., 1 (1 ж); ЮИ 1: Бс 1. Най-вероятно е то да е правописна/печатна грешка – буквата *г* да е по погрешка на мястото на *т*, т. е. в.м. Шийретов (22.14), с най-висока честота в Бс.

23. *яладжия (< иледжия) ‘измамник, шмекер’

23.1. Яладжиев(а) – 1909 г., 9 (3 ж, 6 м); ЮИ 3: Бс 1, Кж 1, СтЗ 1; СИ 6: ВТ 3, Ш 3. От *яладжия, с обнижена артикулация (*и->*е-) и прејотация (*е->ја-/я-) от облик като иледжия ‘недобро-съвестен; хитрец, измамник’ (Смолско, Пирд), иллежиа ‘човек, който не довършва до край работата си’ (Кесарево, ГО-ско), с наставка -джия от илѐ ‘нечестна постъпка’ (Сф), ‘излъгване, шмекерия’ (Сам), илье, иля ‘неправда, измама’ (Тиквеш), илѐ, илье, от ар.-тур. *hile* (БЕР 2: 65) ‘1. хитрост, измама, притореност, лукавство, коварство. 2. фалшификация’, или направо от ар.-тур. *hileci* ‘имамник, мошеник’, от което е и макед. *илѐција, илѐција* ‘измамник, мошеник’ (РМЈ 1: 289), липсващо у Јашар-Настева 2001, както и у А. Škaljić, който обаче отбелязва основното *hila, hilla* (*hinla, ìla, ìbe*), от тур. *hile*, заето от ар. *hîlâ*, а и производното *hilecâr*, от ар.-пер.-тур. *hilekâr* (Škaljić 1973: 330). Относно предпологаните промени *и->*е->ја-/я-) срв. Имуртаджиев // Имуртаджиев, от Юмуртаджиев, от тур. *yurtacı* ‘яйчар’ (Селимски 2007: 196, 200, 201).

23.2. Яладжийски(а) – 1933 г., 3 (2 ж, 1 м); ЮЗ 3: Пд 3. С наставка -ски, с по-висока фреквенция на запад, паралелно на Яладжиев (23.1), разпространено на изток.

24. *ярамаз ‘лош, зъл’

24.1. Ярмазов(а) – 1927 г., 21 (11 ж, 10 м); СЗ 1: Вд 1; ЮЗ 20: Бл 20. То е от прякор на базата на тур. *yaramaz* ‘1. немирник, палав (за дете). 2. лош, зъл. 3. неудобен, неподходящ’, с елизия на гласната от сричката в предакцентна позиция.

24.2. Арамазов(а) – 1900 г., 65 (28 ж, 37 м); ЮЗ 65: Пд 65. Илчев 51, Куклен (Ас), го извежда неубедително „от диал. *арамас* ‘годеж’ (гр. $\alpha\rho\mu\alpha\sigma\alpha$)”. Проблемът не е толкова в различието между основите – *арамаз ~ *арамас (~ *армас), макар че е очаквана по-скоро промяната *арамаз* > *арамас*, а не *арамас* > *арамаз* (озвучаване на

крайното *-с > з*). Но **арамас* (~ **армас*) ‘годеж’ не е подходящо от смислово гледище за прякор или фамилия – не е ясна мотивацията. Опитът на Расиев (2005: 15) за извеждане „от *арамаз* – нетърсец” не е убедителен. Споменатият автор предполага също така, че „може да е от *ярамаз* – лош, зъл; немирно, палаво дете”. И е прав тук. Според мене в основата на това фамилно име е залегнал прякорът **Арамаз(ин)*, от нарицателно като отбелязаното във Велинград, кв. Каменица, *аръм̀азин* ‘жесток човек’ (Пухалев и др. 2008: 94), с дейотация от **ярамаз*, от същото тур. *уагамаз*, от което е и *Ярмазов* (24.1). От същия произход е и габровското *арам̀азин* ‘беладжия, пакостник’, което обаче неправилно е извеждано „от грц. αρμόζω ‘сглобявам, сгодявам; армасвам’”, уж „осмислено с тур. от перс. *âramasız* ‘неспокоен, разтревожен’” (Ковачев 1965: 75) – сгрешена е и гръцката дума, а и търсената пер.-тур. дума иначе звучи: *aramsız*.

24.3. **Рамазов(а)** – 1928 г., **2** (1 ж, 1 м); **СИ 2**: Вн 1, Рс 1. То е от *Арамазов* (24.2), с афереза (изпадане на неударената начална гласна), както в *кътм̀а* вм. *акътм̀а*, от тур. *akitma* (БЕР 2: 274).

II. Фамилни имена от основи, означаващи положителни качества

25. *арлия ‘срамежлив, свенлив, стеснителен’

Арлийски(а) – 1901 г., **2** (1 ж, 1 м); **СЗ 1**: Вд 1; **ЮЗ 1**: Сфг 1. От прозвище на базата на ар.-тур. *arlı* ‘срамежлив, свенлив, стеснителен’, с наст. *-li* (>*-лия*) от ар.-тур. *âr* ‘срам, позор’, сродно с антонимното *Арсъзов* (3).

26. *елмез ‘който не се огъва’

26.1. **Елмезова** – 1956 г., **1** (1 ж); **ЮЗ 1**: Сфг 1. То е фонетична адаптация на тур. ФИ *Eğilmez*, от нарицателното *eğilmez* ‘който не се огъва’, производно от глагола *eğilmek* ‘огъвам се, пречупвам се’ (АкТБР), с елизия на *и* (**eu-* [от тур. *epi-*] > *e-*).

26.2. **Елмязова** — 1962 г., **1** (1 ж); **СИ 1**: Ш 1. Ся като застъпник на широко учленявано *e*, вариант на *Елмезов* (26.1).

26.3. **Илмязова** – 1957 г., **1** (1 ж); **СИ** 1: Тщ 1. С редуцирано начално *е (> и) или елизия на началното *е (от *еи, от тур. еpi-), вариант на *Елмязов-* (26.2).

27. *кутлия ‘честит, щастлив’

27.1. **Кутлийска** – 1949 г., **1** (1 ж); **ЮЗ** 1: См 1. От прякор на базата на *кутлия, липсващо в БЕР 3, от тур. *kutlu* ‘честит, щастлив’, с наст. *-lu* от ост. *kut* ‘съдба, участ, орис; щастие’, като цяло антоним на *куцуз* (*кутсүз), от което е *Куцузов* (7.1), с което се намира в привативна формално-семантична опозиция.

27.2. **Котлийски(а)** – 1903 г., **38** (16 ж, 22 м); **ЮЗ** 38: Пд 1, См 37. С хиперкоректно *о* (вм. *у) от *Кутлийск-* (27.1), срв. противоположното *Коцузов* (7.2).

28. назък ‘приятен, нежен’

Назъков(а) – 1919 г., **17** (7 ж, 10 м); **ЮИ** 16: Бс 16; Чужб 1. Върху прозвище според черта на характера, от *назък* ‘приятен, деликатен; елегантен’, ‘нежен, тънък’, от тур. диал. *nazık* ‘нежен, вежлив’ (БЕР 4: 475).

29. сабор и саборлия ‘търпелив, сдържан’

29.1. **Саборова** — 1984 г., **2** (2 ж); **ЮЗ** 2: См 2. Ако е акцентно *Саброва / *Саборџва, от диал. *сџбор* ‘спокойствие’, или с хиперкоректно *о* (< *у) от *сџбур* също, то е от тур. *sabur* (*sabu:r*) ‘безкрайно търпелив/издръжлив’ (от араб. *ṣabūr* ‘дълготърпелив’), смислово както *Саборлиев* (29.2). Не е обаче за пренебрегване и възможността акцентираното *о* в *Сабтров* да е застъпник на широко родопско *о* (ò), субституиращо тур. *ı* от състава на ар.-тур. *sabır* ‘търпение’, паралелно на ар.-тур. *sabur*, от което излизаме при *Саборлиев* (29.2). Така и срхр. диал. *сџбур*, *сџбур* ‘търпение, сдържаност’ се извежда от тур. *sabır* ‘търпение’, а то от араб. *ṣabr* (Škaljić 539; БЕР 6: 397).

29.2. **Саборлиев(а)** – 1921 г., **8** (5 ж, 3 м); **ЮИ** 8: СтЗ 8. То е с хиперкоректно *о* (вм. *у) от прозвище като *сабурлия* ‘търпелив, сдържан’, отбелязано в Разложко, направо заето от тур. разгов. *saburlu* (БЕР 6: 397, с варианти и ареал на разпростр.). А може и на домашна почва да е било образувано с наставката *-лия* от съществителното *сџбор/сџбур/сџбур* ‘спокойствие’, или пък от при-

лагателно (ар.-тур.) *sabur* [*sabu:r*] ‘безкрайно търпелив, издръжлив’, само разширено с плеонастичната наставка *-лия*.

30. у(зу)рлия ‘щастлив’

30.1. **Угурлиев(а)** – 1907 г., **5** (2 ж, 3 м); **ЮЗ** 5: См 5. От прякор *Угурлия, за който срв. *угурлийа* ‘човек, на който му върви’, в Якоруда (Никулкина-Тиганчева 2010: 78), ‘който при всички случаи успява, има успехи в дадена работа, върви му’, в страндж. говор (Горов 1962: 147). То е с редукция на *o (> *y*) от *огурлия, от тур. *oğurlu* ‘щастлив’, или от варианта *iğurlu* също. Срв. заетото и в румънски *ogurliu* ‘който носи щастие, кадемлия, късметлия’, от същия произход (DLRM 560).

В някои местни говори *угурлия* може да се представя и като словообразователно мотивирано – с наставка *-лия* от *угур*, което намираме вплетено в семантичната дефиниция на *ур* ‘щастие’: ***Ур** „с. м. Т. угур, щастие, добра среща, късмет” (Геров 6: 315); срв. **„угур’** (тур.) м. – 1) слуга, добър успех в работата. *Хайде, на добър угур!* (казва се при изпращане ловец на лов); 2) посока, по която се върви. *Махни се от угурет ми, че не мѝ да пѝминам*”, в страндж. говор (Горов 1962: 147).). Срв. *огурлар-ола* ‘добър час’ (Геров 5: 448), приведено като семантична дефиниция на съкратеното *урала*, а водещо началото си от тур. *Uğur ola! Uğurlar olsun!* ‘На добър час!, букв. „Да е късмет!’” (АкТБР 1414). Това *угур* (и – от него – *ур*) е основа и на турската заемка *угурсуз* (и *урсуз*) ‘долен, низък човек, смахнат, безобразник’ (Геров 5: 418, 451).

30.2. **Угорлиев(а)** – 1917 г., **8** (4 ж, 4 м); **ЮЗ** 8: См 8. С хиперкоректно *o* (< *y) вм. *Угурлиев* (30.1).

30.3. **Гурулийска** – 1944 г., **1** (1 ж); **ЮЗ** 1: Сфг 1. От същата основа, както *Угурлиев* (30.1), с метатеза **угурл->гурул-* и с наставка *-ски* вместо *-ев* (<*-ов*).

30.4. **Гурулов(а)** – 1910 г., **18** (8 ж, 10 м); **ЮИ** 18: Кж 18. Срв. *Гурулийска* (30.3).

30.5. **Рулиев** – 1990 г., **2** (2 м); **ЮИ** 2: Сл 2. То е с метатеза (**урл->рул-*) от прозвище на базата на *урлия* ‘който предвещава щастие, благополучие’ (ПРОДД 527, с пример от Ц. Гинчев), от тур. *oğurlu*, заето и в облика *орлия* „с вероятно значение ‘щастлив’”

(БЕР 4: 924). Това *урлия* е словообразователно мотивирано и на българска почва: с наст. *-лия*, от съществителното *ур* ‘щастие’ (Геров 6: 315), заето от тур. *oğur/ığur* ‘щастие’, а известно и във формата *угур* (30.1). Паралелизмът *ур // угур* (от тур. *ığur*) се дължи на различно третиране на българска почва (а също така още в турските говори) на тур. ğ, т. нар. „меко ğ”.

31. *утлия ‘целомъдрен, неопетнен’

31.1. **Утлив(а)** – 1937 г., **3** (1 ж, 2 м); **ЮИ** 3: Бс 3. От *утлия, морфологична адаптация на тур. *utlu* ‘целомъдрен, чист, неопетнен’, с наст. *-ли* от съществителното *ит* ‘срам’. Срв. *Уцюзов (16), от *утсүз, противоположно по значение.

31.2. **Утлов(а)** – 1912 г., **8** (4 ж, 4 м); **СИ** 2: Вн 2; **ЮЗ** 6: Пд 6. От същия произход, както *Утлив* (31.1), но направо от основата *утлү, с отсичане на крайната гласна *у* на основата, а не от морфологично адаптираната форма *утлия.

32. *хазлия ‘носещ наслада’ или *хъзлия ‘бърз’

Хазлив(а) — 1913 г., **2** (1 ж, 1 м); **ЮИ** 2: Бс 2. От прякор на базата на прилаг. *хазлия, с наст. *-лия* от *хаз, от тур. *haz, zzi* ‘удоволствие, наслаждение, наслада, сладост’. Или от тур. *hızlı* ‘бърз, стремителен’, за което вж. Тодоров (1994: 216). Относно първото тълкуване срв. рум. *hazliu, hazuliu* ‘1. весел, духовит; 2. забавен, смешен, занимателен; 3. шеговит, приятен’, с наст. *-liu* от *haz* (DLRM 356), с много значения, м. др. ‘чар, прелест; духовитост; шегата, забава; веселие’.

33. *юреклия ‘сърцат’

Юреклив(а) – 1920 г., **12** (4 ж, 8 м); **ЮЗ** 12: См 12. От прякор на базата на тур. *yürekli* ‘сърцат’, образувано с наст. *li* от тур. *yürek* ‘сърце’.

* * *

И така, анализираниите общо 80 фамилни имена са производни от 33 основи, означаващи душевни черти на човека (24 отрицателни и 9 положителни), с обща честота 1189. От всичките 33 основи само 1 е от славянски произход (*мужик*) и 1 – от романски

произход (*гурман*). Останалите 31 са от турски език (отчасти от арабски или от персийски произход).

Срещу 17 от тях няма съответстващи лексикални заемки, затова са обозначени с астериск – 6 означаващи положителни качества, а 11 – отрицателни, приведени тук под общ азбучен ред: **арлия* ‘свенлив’, **аяр* ‘измамник’, **гурман* ‘лакомник’, *далкъран* ‘който чупи, троши клонове’, **елмез* ‘който не се огъва’, **кутлия* ‘честит’, **мазакчия* (< **мезатчия*) ‘мошеник’, **ору*! **уру*! **урия* ‘крадец, обирджия’, **салак* ‘тъпоумен’, **сьойлемез* ‘темерут’, **утлия* ‘целомъдрен’, **утсуз*(ин) ‘безсрамен’, **хазлия* ‘носец наслада’ или **хъзлия* ‘бърз’, **чакълдак* ‘кречетало’, **яладжия* (< *иледжия*) ‘измамник’, **юреклия* ‘сърцат’, **ярамаз* ‘зъл’.

Основите, означаващи отрицателни душевни черти, са повече на брой (24 срещу 9), образуват по-голям брой ФИ (62 срещу 18) и показват общо по-голяма честота (1069 срещу 120). По-голяма е и средната честота на поява на ФИ от основи с отрицателна семантика (17,24 срещу само 6,67). Налага се да припомним, че предмет на този анализ са фамилни имена с по-рядка и най-рядка честота на употреба (само при 3 ФИ тя надхвърля числото 100, а честотата на 9 ФИ варира между 1 и 3). При това положение приведените статистически данни не са толкова меродавни, но все пак показват, че сред названията за лица според душевни черти, които в езиковото общуване могат да заместват личните имена, по-многобройни и с по-голяма честота на употреба са онези, които отразяват душевни черти, заслужаващи обществено порицание, укор. Изглежда, че душевните черти или прояви, които заслужават одобрение или похвала, по-слабо се открояват на фона на общоприетото, на обикновеното, или просто остават незабележими. Затова в случаи като ФИ *Самутов* (13), от диал. *самут* с няколко значения – от положителното ‘тих, стеснителен човек’ до отрицателните ‘необщителен човек’, ‘мълчалив, затворен’, ‘несговорчив човек’ и ‘глупак’, където може да има колебание с кое от отбелязаните значения да бъде свързвана основата, трябва да се дава предимство на отрицателните.

Като означаващи вътрешни (душевни) качества, названията, обосноваващи анализираниите ФИ, са предимно прилагателни. Една част от тях са немотивирани, непроизводни и на българска, и на турска езикова почва. Най-голямата част са мотивирани на турска почва, образувани от глаголни основи. Една трета част показват словообразователна мотивираност или най-малко делимост и на български език поради наличието на много заемки в него, съдържащи в строежа си влизашите в привативна опозиция наставки *-лия* (за притежаване на нещо, на отличителен белег) и *-съз/-сиз* (за липса, нямане на нещо), като **утлия* ‘целомъдрен’, противоположно на **утсүз(ин)*. Няколко от основите изразяват душевни качества чрез преносна употреба на название на лице (*мужик*: ‘руски селянин’ → ‘саможив човек, дивак’), на животно/птица (*чайлак*: ‘ястреб’ → ‘младок, аджамия’), или на техническо устройство (**чакълдак*: ‘кречетало’ → ‘дърдорко’).

Голямата разлика между общия брой на ФИ (80) и обосноваващите ги 33 нарицателни названия се обяснява отчасти с конкуренцията между суф. *-ски* и суф. *-ов/-ев* (и техните варианти), а най-вече – с различните звукови промени, които са претърпели тези названия. Така напр., върху *шейрѐт(ин)* ‘зъл, лош; непокорен и пр.’ се основават 16–17 ФИ.

БИБЛИОГРАФИЯ

- А = РСБКЕ 1–3:** *Речник на съвременния български книжовен език.* Гл. ред. акад. Ст. Романски. Т. 1–3. БАН, София 1955–1959.
- АкТБР:** *Академичен турско-български речник.* Ред. Иван Добрев. Рива 2009.
- БДиал:** *Българска диалектология. Проучвания и материали*, 1–. София БАН, 1962–.
- БЕР 1–7:** *Български етимологичен речник.* Т. 1–6–. София 1971–2010–.
- Геров 1–6:** *Речник на българския език.* Пловдив 1895–1908. Фототипно изд., София 1975–1978.

- Горов 1962:** Горов Г., Странджанският говор. // БДиал 1, с. 13–164.
- Гълъбов 1957:** Гълъбов Г., *Граматика на турския език. Фонетика, морфология и синтаксис*. НИ, София. 296 с.
- Илчев 1969:** Илчев Ст., *Речник на личните и фамилни имена у българите*. С., 1969. 626 с.
- „КА”** – База данни от компютърен архив-картотека на фамилните имена у българите през ХХ век в Центъра за българска ономастика „Професор Николай Ковачев” при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий” във Велико Търново.
- Ковачев 1999:** Ковачев Н., *Фамилни имена в окръжния град Ловеч до 1980 година. // Състояние и проблеми на българската ономастика*. Т. 4, Велико Търново, 1999, с. 7–68.
- Јашар-Настева 2001:** Јашар-Настева О., *Турските лексички елементи во македонскиот јазик*, Скопје, 2001, 301 с.
- Никулкина-Тиганчева 2010:** Никулкина-Тиганчева Н., *Говорът на град Якоруда*. АСТАРТА, Пловдив. 87 с.
- Пухалев и др. 2008:** Пухалев Г., Сл. Керемидчиева, Ил. Генов-Пухалева, *Казано по каменски. Етнолингвистично изследване на кв. Каменица – Велинград*. Изд. къща при Лесотехническият университет. София, 2008, 233 с.
- Расиев 2005:** Расиев Т., *Български фамилни имена от турски, арабски и персийски произход*. Изд. Зограф, Варна, 2005, 190 с.
- РМЈ: РЕЧНИК** на презимињата кај Македонците. Ред. Т. Стаматоски. Т. 1–2. Скопје 1994–2001.
- РРОДД:** *Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от ХІХ и ХХ век*. Под ред. на Ст. Илчев. София, 1974. 606 с.
- Селимски 2007:** Селимски Л., *Изследвания по българска антропонимия. Фамилни и лични имена и прозвища. Studia z antropologii bułgarskiej. Nazwiska, imiona chrzestne i przydomki*. Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий”, Велико Търново, 2007, 236 с.
- Стойчев 1983:** Стойчев Т., *Родопски речник*. Второ допълнение. / *Родопски сборник 5*, София, с. 287–353.

- ТБР:** *Турско-български речник*. Под рък. на акад. Ст. Романски. Второ стереот. изд. НИ, София 1962. 659 с.
- Тодоров 1994:** Тодоров Т. Ат., *Етимологични етюди. Произход на български думи*. ДИОС, София, 1994, 331 с.
- Цонев 1904:** Цонев Б., Руско-български паралели. // *Периодическо списание на Българското книжовно дружество в София*, 64, София, 1903–1904, с. 249–259.
- DLRM:** *Dictionarul limbii române moderne*. București: Editura Academiei RPR. 1958. 961 с.
- Iordan 1983:** Iordan I., *Dicționar al numelor de familie românești*. Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Škaljić 1973:** Škaljić A., *Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku*. Treće izdanje. »Svjetost« Izdavačko preduzeće, Sarajevo.

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

Бл – Благоевград(ско)	Пз – Пазарджик, шко
Бс – Бургас(ко)	Пирд – Пирдоп(ско)
Вд – Видин(ско)	Пл – Плевен(ско)
Вн – Варна, Варненско	Пресл – Преславско
ВТ – Велико Търново, ВТ-ско	Пров – Провадия, -йско
ГО-ско – Горна Оряховица, Горнооряховско	Рз – Разград(ско)
Дч – Добрич(ко)	Рс – Русе(нско)
ж. – женско име	Сам – Самоков(ско)
ЖитИ – жителско име	СелИ – селищно име
З – запад, западен	СЗ – северозапад
Кд – Кюстендил(ско)	СИ – североизток
Кж – Кърджали(йско)	Сл – Сливен
л., ЛИ – лично име	См – Смолян(ско)
Лч – Ловеч, Ловешко	СтЗ – Стара Загора, Старозагорско
м. – мъжко име	Сф – София окръг
МИ – местно име	Сфг – София град
Ник – Никопол(ско)	Тщ – Търговище, -щко
Пд – Пловдив(ско)	ф., ФИ – фамилно име
	Хс – Хасково, -вско

Ш – Шумен(ско)
ЮЗ – югозапад

ЮИ – югоизток
Яб – Ямбол(ско)